

Et bilag til afhandlingen er en fortegnelse (s. 120–176) over ordenens embedsmænd i Preussen fra 1410 til 1449, og teksten behandler foruden højmasterens også de øvrige ordensebieder i central- og lokalforvaltningen. De øverste embedsmænd var højmasterens nærmeste medarbejdere, således eksempelvis stor-kommandatoren hans stedfortræder i finanspolitikken, den øverste marskal hans stedfortræder i krig. Det mellemste lag af embedsmænd (kommendatorer, fogeder m.fl.) havde hver en ordensborg med tilhørende område at forvalte, og til hver af disse enheder i lokalforvaltningen hørte bestemte hus-embedsmænd. Uden for denne række falder – fordi de ikke kan føres tilbage til forvaltningen af ordenens første hus i Akkon i Det hellige Land – de embedsmænd, som ordenens handelsmæssige aktiviteter var betroet til først og fremmest de to »Grossschäffer« i henholdsvis Marienburg og Königsberg.

Bogen kan ved sine fyldige redegørelser for såvel tidligere forskning som kilde-materialet (i Königsberg-arkivet i Göttingen) tjene ypperligt som indføring i et studium af den senere ordenshistorie, men har også interesse i videre sammenhæng – på grund af det eksempel på middelalderlig forvaltning, den frembyder for læsere der kender til mindre righoldig overlevering om sådanne spørgsmål, tillige ved at belyse ordenens position som en af magtfaktorerne i middelalderens Østersøpolitik og ved at give indtryk af den problematiske baggrundsmagt bag de indflydelsesrige preussiske handelsbyer.

KAI HØRBY

Die Staatsschriften des Deutschen Ordens in Preußen im 15. Jahrhundert. 1: Die Traktate vor dem Konstanzer Konzil 1414–1418 über das Recht des Deutschen Ordens am Lande Preußen. Bearbeitet von ERICH WEISE. Veröffentlichungen der Niedersächsischen Archivverwaltung 27. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1970. 449 s.

Föreliggande edition med inledning omfattar den polemik, som tyska och polska gesandter drev mot varandra under konciliet i Konstanz. Den bekante dominikanen Johannes Falkenberg uppträdde på Tyska Ordens sida och anklagade Polen för att ha försummat omvändelsen av de hedniska folken – man hänvisade till litauerne, med vilka Polen stod i personalunion – för att på detta sätt försvara Tyska Ordens rätt att sitta i Ostpreussen som företrädare för den kristna tron. Från polsk sida författade Paulus Wladimiri skrifter, i vilka den tyska hednamissionen anklagades för våld och för att vara ett rent utrottningskrig, och i vilka med åberopande av naturrätten kejsarens rätt att upplåta hedniskt land åt en religiös orden för missionssyfte drogs i tvivelsmål – Tyska Orden hade ursprungligen de tyska kejsarna att tacka för tilldelningen av landet vid Weichsels mynning.

Wladimiris texter är redan utgivna flera gånger. Weise ger i registform som nr. 4 först Wladimiris »Tractatus«, därefter som nr. 5 texten till »52 Conclusiones«, som han visar vara avhängig av »Tractatus«, och som nr. 6 en samtida tysk översättning av sistnämnda. Alla övriga 13 skrifter, som editionen omfattar, härrör från den tyska sidan och försvarar resp. företräder den tyska ståndpunkten i polemiken.

Weise är grundligt och sedan länge inarbetad i kanonisk rätt och skolastisk

tankemetod. Som pensionerad arkivchef är han ännu produktiv, och editionen skall läsas jämsides med andra verk av honom, t.ex. en uppsats om freden i Thorn 1466 i *Zeitschrift für Ostforschung* 19, 1970, och »Die Amtsgewalt von Papst und Kaiser und die Ostmission besonders in der 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts«, *Marburger Ostforschung* 31, 1971. Kännetecknande för Weises behandling av sitt tema är, att han genomgående gör processen kort i de aktuella stridsfrågorna och snabbt avgör sig för vem som har rätt och vem som har fel i 1400-talspolemiken. Den teologisk-filosofiska och kyrkorättsliga argumentationen till försvar för Tyska Ordens rätt till Preussen har hans öppna stöd, dess riktighet betraktas som ställd utom allt tvivel, medan den polska argumenteringen avvisas med ungefär samma argument som de av 1400-talspolemikerna använda synpunkterna. Förf. visar sig i själva verket starkt knuten till en viss kyrkorättslig skola, som karakteriseras av sitt på sätt och vis ohistoriska, positivrättsliga betraktelsesätt. Kyrkorättens system får i denna skola något av »The Perennial Philosophy« över sig. Weise går i denna tradition och avskär sig således från möjligheten att iakttaga en rättslig förändring, som kunde ha avlästs på källor som representerar olika rättssystem. De ederade dokumenten ur den tysk-polska polemiken hade utmärkt kunnat ge stoff åt jämförande rättshistoriska studier, särskilt om den polska ståndpunkten fördjupats lika långt som den tyska. Men detta har legat långt från Weises intressen. Den kunniga och mönstergilla editionen av de tyska traktaterna presenteras således med så mycket av polemisk spets mot Wladimiri, att man nästan kunde tala om polemikens fortsättning efter 550 år. Försöken att i inledningen samla de bärande elementen i den tyska argumentationen mot Polen är tafatta och övertygar inte, men för en fullständig bedömning härav är det inte tillräckligt att framdraga editionen och dess inledning. Weises syn på sina källor präglas av en bestämd tendens till fixering av idénnehållet i skriftliga källor utan avseende på verklighetsunderlaget. Framför allt förväxlas den ena partens interpretation av verkligheten med denna verklighet själv, om man kan uttrycka den metodiska ofullkomligheten så. Editionen bör alltså inte begagnas utan andragande av andra, tidigare editioner. Dess tekniska företräden framför tidigare editioner motvägs av utgivarens ohistoriska betraktelsesätt.

TORE NYBERG

NYERE TID

Elementa ad fontium editiones. Vol. XXIV & XXV: Res Polonicae ex Archivo Regni Daniae. Pars III & IV. Ediderunt CAROLINA LANCKO-ROŃSKA et GEORGIUS STEEN JENSEN. Institutum Historicum Polonicum Romae. Romae 1971. viii, 301 s. + viii, 244 s. Tvl. \$ 9.50 pr. bind.

I serien af Polonica fra europæiske arkiver, som udgives af det polske historiske institut i Rom, er fra Rigsarkivet i København tidligere udgivet samlingen »Tyske cancellis udenrigske afdeling. Speciel del, Polen A I. Brevveksling mellem fyrstehusene« for perioden 1526–1696, som er omtalt i *Historisk Tidsskrift* 12 rk. IV (1970) s. 644f.